

UDK 811.163.4'36(497.16)"18"

Izvorni naučni rad

Miomir ABOVIĆ (Tivat)

Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje

abovicmiomir@t-com.me

**FORME JEZIČKE KONCEPTUALIZACIJE STVARNOSTI –
NA RAZINI PRIJEDLOŽNO-PADEŽNE KONSTRUKCIJE –
U CRNOGORSKOM JEZIKU XIX I POČETKA XX VIJEKA U
POREĐENJU S AKTUELNIM SINHRONIJSKIM STANJEM CRNO-
GORSKOG JEZIKA; SEGMENT JEDNOVJEKOVNE EVOLUCIJE
CRNOGORSKOG JEZIKA**

U radu se bavimo određenim prijedložno-padežnim konstrukcijama prisutnim u crnogorskom jeziku XIX vijeka i opisujemo načine na koji te prijedložno-padežne konstrukcije jezički konceptualizuju pojedina značenja i utiču na uobličavanje situacija na koje referišu date klauze. Pokušaćemo objasniti i zašto ove prijedložno-padežne konstrukcije u navedenim značenjima nijesu zaživjele u jezičkom sistemu i zašto su ili rijetko u upotrebi ili su sasvim iščezle u savremenom crnogorskom jeziku. Korpus na kojem baziramo istraživanje su tekstovi crnogorskog jezika XIX i početka XX vijeka koji pripadaju različitim funkcionalnim stilovima.

Ključne riječi: *prijedložno-padežna konstrukcija, sintaksa, konceptualizacija, crnogorski jezik, vrijeme, uzrok, do, pri, od*

U redovima koji slijede pozabavićemo se nekim prijedložno-padežnim konstrukcijama kojima se u crnogorskom jeziku XIX i početka XX vijeka na specifičan način jezički fiksiraju određena značenja i situacije. Odmah treba reći da te prijedložno-padežne konstrukcije nijesu bile raširene ni u ovom sinhronom presjeku crnogorskog jezika; posvjedočene su jediničnim primjerima i predstavljaju sporadičnu, a ne sistemsku pojavu. Naučni interes za deskripciju i eksplanaciju značenja i ovih jezičkih jedinica je dvojak: sa jedne strane, to je razotkrivanje sveukupnosti načina na koje je crnogorski jezik ovog perioda – na razini prijedložno-padežne konstrukcije – mogao konceptualizovati stvarnost; sa druge, pokušaćemo naći odgovor na pitanje zašto ove prijedlož-

no-padežne konstrukcije nijesu zaživjele u savremenom crnogorskom jeziku ili – kad je u pitanju prijedložno-padežna konstrukcija **od + gen.** uz glagol *činiti, raditi* – zašto jesu, ali nijesu frekventnije u jezičkoj upotrebi.

Prva prijedložno-padežna konstrukcija kojom ćemo se pozabaviti je prijedložno-padežna konstrukcija **do + acc.** u vremenskom značenju: *Moj sin do koj dan kreće na produženje medicinske nauke u Petrovgrad...* (Ministarstvo finansija, 96), *Pop Kusovac bio mi je pisao iz Riječke nahije (...) da mu javim jeste li mu štogod pisali i poslali; i odgovorio sam mu onda da nema ništa, ali do koi dan da se nadam primiti.* (Vuk Popović 1999: 170). Prijedlog **do** u savremenom crnogorskom jeziku nije potvrđen u spoju sa akuzativom, već samo u spoju sa genitivom. Prijedložno-padežnu konstrukciju **do + acc.** sa konstatacijom da "mješte adverbna može adverbijalno stajati ime koje znači vrijeme u acc." bilježi, međutim, Rječnik JAZU, u kojem je u funkciji oprijmjenja leksičke građe navođena građa iz starijeg jezika (Rječnik JAZU, sv. 6, 1884: 480). Ni u crnogorskom jeziku XIX i početka XX vijeka (kako smo napomenuli u uvodu) upotreba prijedloga **do** sa akuzativom u vremenskom značenju izgleda da nije bila sistemska pojava; nismo registrovali češću upotrebu ove prijedložno-padežne konstrukcije. Međutim, već pojava i ovih sporadičnih primjera svjedoči o tome da je upotreba prijedloga **do** sa akuzativom u određenom podtipu vremenskog značenja u crnogorskom jeziku ovog perioda bila moguća i da je bila karakteristika tadašnjeg narodnog govora. Postavlja se pitanje zadovoljenje kojih to semantičkih uslova je omogućavalo pojavu ove prijedložno-padežne konstrukcije u pomenutom značenju. U odgovoru na to pitanje treba poći od – u slučaju ovog značenja – apsolutne sinonimije prijedložno-padežne konstrukcije **do + acc.** sa prijedložno-padežnom konstrukcijom **za + acc.**, vitalnom i u savremenom crnogorskom jeziku. Prijedložno-padežna konstrukcija **za + acc.** u ovoj svojoj upotrebi fiksira značenje posteriornosti u kvantifikativnom smislu i pojavljuje se sa obaveznim determinatorom-kvantifikatorom uz imenicu kojom se imenuju jedinice vremena (Piper et al. 2005: 223–224). Za naše istraživanje bitniji su uvidi u ovu prijedložno-padežnu konstrukciju u pomenutom značenju koje nalazimo u studiji Darka Matovca o prijedlozima u hrvatskom jeziku. Matovac navodi da se sva neprostorna značenja prijedložno-padežne konstrukcije **za + acc.** „temelje (...) na značenju adlativnosti“ (Matovac 2017: 254). Ta adlativnost se, kad su u pitanju orijentiri koji su vremenske prirode, „očituje u kretanju trajektora vremenskom linijom u smjeru dostizanja orijentira“ (Matovac 2017: 254). Sa druge strane, „sva specifičnija značenja prijedloga **do** na predodžbenoj razini, izravno ili neizravno, mogu (se) povezati s pretpostavljenom supershematičnom predodžbenom shemom nazvanom točka kao cilj“ (Matovac 2017: 169). Drugim riječima, svim konkretnim realizacijama prijedloga **do** zajedničko je

značenje punktualne adlativnosti. Upravo takva predstavna shema – u okviru koje ulogu igra (i) koncept cilja – omogućila je, po našem mišljenju, da se u jezičkoj fiksaciji ovog podtipa vremenskog značenja realizuje i konstrukcija sastavljena od prijedloga **do** i akuzativa. Jer, i opšte značenje akuzativa kao padeža povezuje se sa shematičnim konceptom cilja. „Najraznovrsniji akuzativni referenti, kako u besprijedložnoj tako i u prijedložnoj uporabi, predstavljaju specifične varijante shematičnoga koncepta cilja“ (Belaj, Tanacković Faletar 2014: 409). Vremenski orijentir (period od dva dana) opaža se kao ciljna tačka prema kojoj stremljenje radnja označena glagolom koju treba da izvrši/realizuje subjekat klauze. Na taj način – u slučaju pomenutog značenja prijedložno-padežne konstrukcije **do + acc.** – ostvaruje se izvjesna harmonizacija značenja prijedloga, sa jedne strane, i padeža, sa druge. Opisana apercepcija date situacije, međutim, nije bila dovoljna da ova prijedložno-padežna konstrukcija uhvati korijena i zaživi u jezičkoj upotrebi. Jer, značenje koje je dominantno u ovom slučaju je, kako smo naveli, značenje posteriornosti u kvantifikativnom smislu, a ne značenje dosezanja određene tačke kao cilja. A budući da semantika prijedloga **za** obuhvata obje semantičke komponente – i metaforičku adlativnost, tj. „kretanje trajektora vremenskom linijom u smjeru dostizanja orijentira“, ali i značenje posteriornosti u kvantifikativnom smislu, tj. da prijedlog **za** „označuje koliko vremena treba proteći“ (Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika 2015: 1707) – za razliku od prijedloga **do**, koji markira samo značenje adlativnosti, tj. „kretanje trajektora u smjeru orijentira“ (Matovac 2017: 174) – sasvim je logično i prirodno da se u jezičkom izražavanju ovog podtipa vremenskog značenja uz imenicu kojom se imenuju jedinice vremena u akuzativu i učvrstio upravo prijedlog **za**, dok je upotreba prijedloga **do** ostala na razini sporadične pojave, rezultat jednog vida apercepcije date pojave.

Druga prijedložno-padežna konstrukcija čije ćemo značenje pokušati da objasnimo je prijedložno-padežna konstrukcija **od + gen.** uz glagole *raditi*, *činiti*: *Na odgovor tvojega pisma (...) u koje pišeš da ti kažemo što ćeš raditi od dužnika...* (Ministarstvo finansija, 116). U datom sintaktičko-semantičkom kontekstu prijedložno-padežna konstrukcija **od + gen.** je nešto što svakako ne bismo očekivali. Naime, budući da je temeljno značenje prijedložno-padežne konstrukcije **od + gen.** „(značenje) izvora i odmicanja od izvora“ (Šarić 2014: 34), njena upotreba i njeno pojavljivanje uz glagol *raditi*, *činiti* na prvi pogled djeluje čudno, štoviše negramatično. Uz glagol *raditi* u ovom kontekstu očekivanja bi bila upotreba nekih drugih (prijedložno-) padežnih konstrukcija. Kako onda objasniti upotrebu prijedložno-padežne konstrukcije **od + gen.** u ovom sintaktičko-semantičkom kontekstu? Jedno od mogućih (vankontekstualnih) tumačenja bilo bi da je prijedložno-padežna

konstrukcija **od + gen.** ovđe upotrijebljena u uzročnom značenju. Mogućnost takvog tumačenja, međutim, direktno eliminiše poznati Njegošev stih iz *Gorskog vijenca*: „Što, pogani, od ljudih činite“ (Njegoš 1967: 72). Prijedložno-padežna konstrukcija **od + gen.** u navedenom sintaktičko-semantičkom kontekstu zamjenjiva je padežnom konstrukcijom **o + dat.**, a onda i prijedložno-padežnom konstrukcijom **s(a) + ins.**; ove tri prijedložno-padežne konstrukcije istu situaciju konceptualizuju na različite načine, te upravo u njihovom međusobnom odnosu i treba tražiti specifičnost značenja prijedložno-padežne konstrukcije **od + gen.** Upotreba besprijedložnog dativa uz glagole *raditi*, *činiti* omogućena je semantičkom osnovom koja se iscrpljuje u pojmu takozvane osobe mete. „Sve ono što je dovoljno blisko povezano s nekom osobom, što je s njome povezano na takav način da promjena na njemu ili u njemu pogađa tu osobu, može se nazvati njezinom osobnom sferom. Tako se (...) osoba meta može definirati kao osoba koja se nalazi pogođena nekom akcijom, nekim procesom ili nekim stanjem koji se odvijaju unutar njezine osobne sfere ili se njima djeluje na njezinu osobnu sferu. Akcija, stanje ili proces koji se odvijaju u osobnoj sferi neke osobe moraju biti takve naravi da njima može biti pogođena osoba meta, a njihov se učinak sa stajališta osobe mete uvijek može protumačiti bilo kao povoljnost bilo kao nepovoljnost“ (Palić 2010: 26–27). Padež kojim se u crnogorskom jeziku gramatički markira osoba meta je dativ. Na sintaktičkom planu to rezultira činjenicom da je, u ovom slučaju, pojam u dativu u funkciji nepravog objekta, a da se situacija na koju referiše rečenica konceptualizira na taj način da se fokusira pokret od subjekta-agensa prema nepravom objektu-trpitelju; drugim riječima fokus je na zalaženju radnje koju vrši agens u ličnu sferu pojma sa imenom u dativu. Kad je u pitanju prijedložno-padežna konstrukcija **s(a) + ins.**, M. Ivić konstatuje da je upotreba socijativne konstrukcije uz glagole tipa *činiti* (šta činiš s njom) zasnovana na „krnjem socijativnom odnosu“ (Ivić 2005: 175). „Glagoli tipa *činiti* u ovakvoj konstrukciji izazivaju predstavu, s jedne strane, o akciji koja se vrši nad nekim (nečim), kojom je neko (nešto) obuhvaćen (...) Po ovom momentu konstrukcija *činiti s njom* jednaka je konstrukciji *tresti njom* što znači da se značenje instrumentala može objekatski protumačiti. S druge strane, međutim, sama je situacija takva da se javlja kao relevantna i psihološka komponenta, tj. momenat namene vršenja radnje od strane ličica-subjekta datome pojmu (isp. *šta činiš s njom* sa *šta činiš njoj*). Činjenica da je uz subjekat još jedan pojam koji ne stupa s njim u odnos nerazlučive celine obuhvaćen vršenjem, a da pritom postoji i momenat **namene** (...), sve je to uslovilo vrlo rano zamenu instrumentala socijativnom konstrukcijom“ (Ivić 2005: 176). Prema mišljenju M. Ivić, socijativni instrumental uz glagole *raditi*, *činiti* razvio se naknadno, umjesto prvobitnog besprijedložnog in-

strumentala u funkciji objekta, upravo zahvaljujući semantičkoj komponenti „društvo“ (subjekat + pojam obuhvaćen vršenjem koji ne stupa sa subjektom u odnos nerazlučive cjeline). Možemo reći da se upotrebom prijedložno-padežne konstrukcije **s(a) + ins.** situacija na koju referiše pomenuta rečenica jezički konceptualizuje tako što se – i pored latentno prisutnog i sekundarnog značenja namjene – u prvi plan ističe značenje društva u lingvističkom smislu¹. Prijedložno-padežna konstrukcija **od + gen.** konceptualizuje datu situaciju na sasvim drugačiji način od dativa bez prijedloga i prijedložno-padežne konstrukcije **s(a) + ins.** Objašnjenje upotrebe prijedložno-padežne konstrukcije **od + gen.** u semantičkom međuodnosu upravnog glagola i iste nailazi na teškoće. Naime, tumačenje na bazi prototipnog značenja prijedložno-padežne konstrukcije **od + gen.** dalo bi nesmisleni propoziciju – radnja koju vrši subjekat zavisne klauze ne znači udaljavanje, poticanje ili proizlaženje od orijentira, tj. pojma sa imenom u genitivu. Odgovor na pitanje o svrsi upotrebe prijedložno-padežne konstrukcije **od + gen.** u ovom kontekstu i o njenom smislu ipak moramo potražiti u okviru opšteg značenja genitiva kao padeža. Sva specifična genitivna značenja – i u besprijedložnoj i u prijedložnoj upotrebi – na predstavnom nivou mogu se uklopiti u shematični koncept ishodišta (Belaj, Tanacković Faletar 2014: 271). U našem primjeru, međutim, koncept ishodišta nužno je interpretirati na specifičan način. Pojam sa imenom u genitivu ovdje je, naime, *perceptivno ishodište* – upotrebom ove prijedložno-padežne konstrukcije situacija se konceptualizuje tako da taj pojam i semantička uloga njime predstavljena postaju perceptivno istaknuti dio rečenice. Za razliku od konstrukcije sa besprijedložnim dativom – kojom se fokusira momenat zalaženja radnje koju vrši agens u ličnu sferu pojma sa imenom u dativu – i konstrukcije **s(a) + ins.** – upotrebom kojom u prvi plan dolazi značenje društva u lingvističkom smislu – prijedložno-padežnom konstrukcijom **od + gen.** situacija se konceptualizuje tako da u fokus dolazi pojam sa imenom u genitivu, tj. suštinski pacijens. Drugim riječima, pojam sa imenom u genitivu je perceptivno ishodište, a smisaona intencija ovako organizovane rečenice ogleda se u isticanju uloge trpitelja koju ima pojam sa imenom u genitivu. Ta smisaona specifičnost prijedložno-padežne kon-

¹ M. Ivić navodi da „odnos „društva“ posmatran iz perspektive vršioca radnje, povezuje lica koja vrše istu akciju. Neophodno je da budu dva partnera u pitanju ako se radi o socijativnoj konstrukciji. Često su naznačene nekolike ličnosti koje istupaju s datim licem u odnosu društva (npr.: šetaću s Markom, šetaću s Nadom i s Verom). Međutim, i u takvim slučajevima mi uvijek imamo odnos između dve strane – osnovnog pojma (...) i svake naznačene ličnosti pojedinačno (...) U slučaju socijativne konstrukcije (...) sva pojedinačna vršenja iste akcije od strane datih partnera međusobno su tako povezana da se koncipuju kao jedna jedinstvena radnja (otuda, uostalom, opravdanost pojave oblika jednine za glagolsku radnju koju dva partnera ostvaruju) (Ivić 2005: 164–165).

strukcije **od + gen.** – dakle funkcija naglašavanja semantičke uloge trpitelja markirane pojmom sa imenom u genitivu – vjerovatno je i razlog zbog kojeg je ista u kontekstu netipičnom za prijedlog **od** frekventna i u savremenom crnogorskom jeziku².

Zanimljivo je notirati – u crnogorskom jeziku XIX i početka XX vijeka – te objasniti i upotrebu prijedložno-padežne konstrukcije **pri + loc.** u uzročnom značenju: *Shodno bi bilo da ovdašnji sudski stražari (...) stoje oprezni u svako doba pri finansialnim potrebama* (Ministarstvo finansija, 155). Upotrebu ove prijedložno-padežne konstrukcije u uzročnom značenju u starijem jeziku fiksira i Rječnik JAZU: „Pri sa svojim padežom znači uzrok, isto što *od, poradi, zbog*. Vuok gnilu tu kladu (...) svu oguli pri gladu. Vetranić 2, 119. Ja ju ću (tj. jabuku) ostavit, istom me nemojte pri nojzi ugnavit. Načeskić 1, 211. Pri carici srca tvoga svega svijeta carstvo ostavi (govori se o trijumviru Marku Antoniju). Gundulić, 371. Krunoslavu dali tvoju pri Turkiñi ti ostavi? 467. Sva se (tj. djevojka) učini od mramora pri govoru gorkom tomu. Ć. Palmotić 1, 372. (Rječnik JAZU, sv. 50 1935: 831).“ Za savremeni (B/CG/H/S) jezik M. Kovačević konstatuje upotrebu prijedložno-padežne konstrukcije **pri + loc.** u subpolju vremensko-uzročne interferencije, preko značenja vremenske simultanosti, npr. *On je uvek bio žalostan pri rastanku* i (češće) preko značenja vremenske anteriornosti, npr. *Silvester je pri spomenu živinčeta zapuhao sjedeći* (Kovačević 2012: 176–177), a takođe i u subpolju uzročno-uslovne interferencije npr. *Taj sjaj u očima bi naročito zgasnuo, a bora se duboko usecala u meso tom čoveku pri pomenu Bokanovog imena* (Kovačević 2012: 200). Primjer iz crnogorskog jezika XIX vijeka razlikuje se od upravo navedenih po tome što u njemu nema interferencije uzročnog značenja sa nekim drugim značenjem koje je u navedenim Kovačevićevim primjerima primarno. Uzročno značenje prijedložno-padežne konstrukcije **pri + loc.** u primjeru iz crnogorskog jezika XIX vijeka je primarno i nastalo je na temelju drugačijeg kognitivno-seman-

² Zanimljivo je – u vezi sa pojavom prijedložno-padežne konstrukcije **od + gen.** u – za nju – neočekivanom kontekstu primijetiti da „(...) konceptualizacija nije puki odraz osjetilnoga podražaja, već ona predstavlja njegovu nadgradnju u vidu uklapanja percipiranih elemenata u nekakav poznati okvir. Ovisno o tome koji dio želimo kognitivno istaknuti, objektivno istu situaciju, tj. isti osjetilni podražaj strukturirat ćemo u predodžbi na različite načine, tj. uklopiti ga u skladu s komunikacijskim potrebama u različite konceptualne okvire. Neki od njih svojom strukturom ne moraju odgovarati stvarnim izvanjezičnim odnosima statičnosti i dinamičnosti elemenata (...) (Belaj, Tanacković Faletar 2014: 311). Dakle, jezička reprezentacija vanjezičke stvarnosti ne mora nužno slijediti odnose u vanjezičkom svijetu, tj. izbor nekog jezičkog sredstva za markiranje određene relacije u vanjezičkom svijetu može i ne biti neka očekivana i prototipna jezička jedinica kojom se taj odnos najčešće markira. Time se jezik ukazuje kao medij koji je usko povezan sa cjelinom čovjekovog kognitivnog aparata, često veoma složenim i ne na prvi pogled jasnim vezama.

tičkog mehanizma – na temelju tzv. konceptualne metafore. „Konceptualna je metafora jedan od kognitivnih procesa konstruiranja značenja na temelju kojeg povezujemo dvije konceptualne domene: izvornu domenu (engl. source domain) i ciljnu domenu (engl. target domain)“ (Stanojević 2013: 54). Kad je riječ o konceptualnoj metafori, „uspoređujemo dvije domene znanja (na temelju naše sposobnosti uspoređivanja) te na temelju navedene usporedbe dolazimo do nekih veza između tih dviju domena. Te veze između domena nazivamo preslikavanjima (engl. mapping)“ (Stanojević 2013: 54). U slučaju navedenog primjera iz crnogorskog jezika XIX vijeka preslikavanje se kreće od domene specijalnosti ka domeni kauzalnosti i zasnovano je, zapravo, na konceptualnoj metafori koju bismo mogli nazvati ODNOS UZROKA I POSLJEDICE JE ODNOS BLIZINE. Odatle i pojava prijedloga **pri** i prijedložno-padežne konstrukcije **pri + loc.** u uzročnom značenju – ova je prijedložno-padežna konstrukcija mogla dobiti i uzročnu apercipiju upravo zahvaljujući semi „prostorna blizina“. „Konstrukcijom *pri + lokativ* u prostornim se kontekstima označava scenarij blizine lokativnom orijentiru“ (Belaj, Tanacković Faletar 2014: 450). Markiranje blizine trajektora i orijentira u specijalnom kontekstu bilo je pogodna konceptualna osnova za transfer ove prijedložno-padežne konstrukcije u semantičku zonu kauzalnosti, na osnovu metaforički shvaćene „blizine“ pojmova koji u rečeničnom kontekstu referišu na uzrok i posljedicu. Većina od navedenih primjera prijedložno-padežne konstrukcije **pri + loc.** u uzročnom značenju – dakle primjera iz crnogorskog jezika XIX vijeka i primjerâ iz *Rječnika JAZU* – očito pripadaju subpolju uzroka razloga **3**; broj primjera je, nažalost, suviše malobrojan za donošenje nekih dalekosežnijih zaključaka o uzroku gubljenja prijedložno-padežne konstrukcije **pri + loc.** u pomenutom značenju. Razloge za gubljenje ove prijedložno-padežne konstrukcije u uzročnom značenju mogli bismo potražiti u jednom drugom segmentu specijalnog značenja prijedložno-padežne konstrukcija **pri + loc.**, a to je da „motivaciju za njegovo lokativno kodiranje (orijentira, primjedba M. A.) ne predstavlja sama blizina, već statičnost trajektora i nepromjenjivost njegova položaja tijekom cijeloga glagolskog procesa koja je određena upravo čvrstim i stabilnim položajem orijentira“ (Belaj, Tanacković Faletar 2014: 450–451). Kako, međutim, ispravno primjećuje M. Kovačević „u razvoju kauzalnosti veći je značaj od statičkog imalo opažanje dinamičkog lokaliteta, tj. kretanja. Opažanje kretanja je, u stvari, opažanje „sukcesivne egzistencije X-a na raznim mjestima“, tako da su tu prostorni odnosi predstavljeni kao smjenjivanje statičnog i dinamičnog, što predstavlja pripremu za buduće misaono izražavanje samih relacija. I upravo će se na toj osnovi početi upotrebljavati lokalni prijedlozi u glagolskim kontekstima koji su na putu da postanu čisto kauzalni“ (Kovačević 2012: 32–33). Dakle, budući da je uzročno-posljedična relacija zapravo relacija pro-

ishođenja, za njeno jezičko fiksiranje svakako su pogodniji prijedlozi koji se – u spacijalnom kontekstu – srijeću u glagolskim sintagmemima sa glagolima kretanja kao upravnim članom, đe se akcija percipira kao ablativna, a to su prijedlozi **od** i **iz**. Prijedlozi **od** i **iz** su i u savremenom jeziku veoma frekventni u izražavanju uzročnog značenja, štoviše „genitivna sintagma s prijedlogom **od** osnovna je jezička konstrukcija za obilježavanje uzroka efektora. Ona ima najveću distributivnu vrijednost. Drugačije rečeno, uz taj prijedlog mogu doći najrazličnije lekseme u poziciji determinata (= nadređeni član sintagme) i poziciji determinanta (= podređeni član sintagme) a da se značenje ne promijeni“ (Kovačević 2012: 85), dok je genitiv sa prijedlogom **iz** osnovna jezička jedinica za izražavanje subpolja uzroka motiva (Kovačević 2012: 96). Sa druge strane, kao osnovna jedinica uzroka razloga (u koji spada i navedeni primjer iz crnogorskog jezika XIX vijeka) u savremenom jeziku javlja se „genitivna sintagma s prijedlogom **zbog**, čiji je ekvivalent u manjem broju slučajeva genitivna sintagma s prijedlogom **usljed**“ (Kovačević 2012: 127). Pomenuti razlozi semantičke i jezičkoistorijske prirode su ključni faktor zbog kojeg se prijedložno-padežna konstrukcija pri + loc. nije u uzročnom značenju ustalila u savremenom crnogorskom jeziku (uostalom kao ni i u ostalim jezicima proisteklim iz bivšeg srpskohrvatskog/hrvatskosrpskog).

Ovaj (kratki) rad zamišljen je kao tek manji i početni segment i doprinos izučavanju razlikâ u značenju i upotrebi određenih (prijedložno-) padežnih konstrukcija u crnogorskom jeziku XIX i početka XX vijeka u poređenju sa savremenim crnogorskim jezikom. Vjerujemo da će dalje i šire izučavanje ovog segmenta gramatike iznijeti na svjetlo dana brojne zanimljive i bitne aspekte semantičke evolucije crnogorskog jezika, a samim tim i predstaviti evoluciju apersepcije određenih segmenata izvanlingvističke stvarnosti kod govornikâ istog.

Izvori:

- *Ministarstvo finansija: zbornik dokumenata 1915–1979*, CID, Podgorica, 2005.
- Petrović-Njegoš, Petar II, *Gorski vijenac, Luča mikrokozma*. Beograd: Prosveta; Obod; Svjetlost, 1967.
- Popović, Vuk, *Pisma Vuku Karadžiću*, CID, Podgorica, 1999.

Literatura:

- Belaj, Branimir, Tanacković Faletar, Goran, *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika, knjiga prva*, Disput, Zagreb, 2014.

- Ivić, Milka, *Značenja srpskohrvatskog instrumentalna i njihov razvoj*, Beograd: Beogradska knjiga, SANU, Institut za srpski jezik SANU, 2005.
- Kovačević, Miloš, *Uzročno semantičko polje*, Jasen, Beograd, 2012.
- Matovac, Darko, *Prijedlozi u hrvatskome jeziku*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2017.
- Palić, Ismail, *Dativ u bosanskome jeziku*, Bookline, Sarajevo, 2010.
- Piper, Predrag et alt., *Sintaksa savremenoga srpskog jezika – prosta rečenica*, Beograd: Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga, Matica srpska, 2005.
- *Rječnik JAZU*, svezak 6, Zagreb, 1884.
- *Rječnik JAZU*, svezak 50, Zagreb, 1935.
- Stanojević, Mateusz-Milan, *Konceptualna metafora: temeljni pojmovi, teorijski pristupi i metode*, Srednja Europa, Zagreb, 2013.
- Šarić, Ljiljana, *Prostor u jeziku i metafora*, Jesenski i Turk, Zagreb, 2014.
- *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 2015.

Miomir ABOVIĆ

**FORMS OF LINGUISTIC CONCEPTUALIZATION OF REALITY –
AT THE LEVEL OF PREPOSITIONAL CASE STRUCTURES –
IN MONTENEGRIN LANGUAGE OF THE 19TH AND EARLY 20TH
CENTURY IN COMPARISON WITH THE CURRENT STATE
OF MONTENEGRIN LANGUAGE; A SEGMENT OF A CENTU-
RY-LONG EVOLUTION OF MONTENEGRIN LANGUAGE**

In this paper, the author deals with certain prepositional case structures present in the Montenegrin language of the 19th century and describes the ways in which these structures linguistically conceptualized certain meanings and influenced the shaping of the situations referred to by the given clauses. The author attempts to explain why these structures did not come to life in the language system and why they are rarely in use or have completely disappeared in modern Montenegrin language. The corpus used for research includes the documents from the Ministry of Finance of Principality / Kingdom of Montenegro from 1879 to 1915 and Njegoš's „Mountain Wreath“.

Key words: *prepositional case, syntax, Montenegrin language, time, sample*